

ที่มา : <https://pixabay.com/en/buffalo-farmer-cultivating-1822574/>

ปริญญญา พงษ์ราศรี และคณะ. 2559. “กลยุทธ์การดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ดอนนำมาใช้เพื่อความอยู่รอด : กรณีศึกษา ตำบลโพทะเล อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสิงห์บุรี” ในวารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม. หน้า 328-349.

กลยุทธ์การดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ตอนนำมาใช้เพื่อความอยู่รอด :
กรณีศึกษา ตำบลโพทะเล อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี¹
livelihoods strategies of farmers in upland rice farm
used for survivala Case study of Pho Tale sub-district,
Khai Bang rachan district, Sing Buri province

ปฏินญา พงษ์ราศรี²

Patinya Pongrasri

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี³

Special Professor Dr. Yuwat Wuttimeth

สานิต ฤทธิมนตร์⁴

Sanit Ritmontri

ที่มา : http://www.chomthai.com/forum/view.php?qlD=3724&page=1&page_limit=50

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ตอน: กรณีศึกษาดำบลโพทะเล อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี”

² นิสิตระดับปริญญาโท, สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

⁴ อาจารย์, สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กลยุทธ์ที่ชาวนาในพื้นที่ตอนนำมาใช้ในการดำรงชีพ 2) สินทรัพย์ทุน ความเปราะบาง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ตอนโดยการศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ชาวนาจำนวนทั้งหมด 10 คน ที่ทำนาในพื้นที่ตอน และอาศัยอยู่ในตำบลโพทะเล

ผลการศึกษาพบว่า ทุนหลัก ๆ ที่ชาวนานำมาใช้ได้แก่ ทุนกายภาพ คือ น้ำจากชลประทาน และทุนเงินตรา ได้มาจากการกู้เงิน และรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เป็นต้น ส่วนความเปราะบางต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพมีหลายประการ ดังนี้ ภัยหนาว ความเจ็บป่วย การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต ดินเสื่อมโทรม สูญเสียที่นา ราคาข้าวตกต่ำ และน้ำชลประทานงดส่ง ซึ่งชาวนามีวิธีการดำรงชีพให้อยู่รอด ดังนี้ มีการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต มีอาชีพเสริม ลดต้นทุนการผลิต ปรับตัวตามสภาพภูมิอากาศ และสร้างควมยืดหยุ่นในการใช้สินทรัพย์ทุนที่มีอยู่ ทั้งนี้ ชาวนาจะอยู่รอดได้นั้นรัฐบาลควรช่วยเหลือเรื่องราคาข้าวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

คำสำคัญ : การดำรงชีพ, ความเปราะบาง, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ

Abstract

The Objectives of this research are to 1) strategies of farmers in upland rice farm used for livelihoods and 2) capital assets, vulnerability and transforming structure and process influencing the livelihoods of farmers in upland rice farm. This research is qualitative research case study. Qualitative data collected by in-depth interview. Key informants were 10 farmers from upland farm and live in Pho Tale Sub-district.

The results of research found that the farmers selected different capital to cope with crisis and their economic situations including physical and financial capital such as irrigation system, loan money, and income from part-time self-employment. The vulnerability context affected farmers livelihood consisted of cold season, sickness, change the mode of production,

soil degradation, losing farmland, low prices of rice, and shortage of irrigated water. The livelihood strategy of farmers that used to deal with comprising increasing income from change the mode of production, part-time self-employment, reduce production costs, acclimation, capital resilience. The recommendation of this study suggests that government set up the stability of rice prices in reasonable amount.

Keywords : Livelihoods, Vulnerability, Transforming structure and process

บทนำ

จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนบน ที่พื้นที่นั้นเกิดจากการทับถมของตะกอนริมแม่น้ำจำนวนมากเป็นเวลานาน ทำให้ลักษณะภูมิประเทศของสิงห์บุรีเป็นที่ราบลุ่มสลับกับพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นเสียส่วนใหญ่ และมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านหลายสาย ทำให้สิงห์บุรีนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งเหมาะสำหรับการปลูกข้าวเป็นอย่างมาก (กิติ มาลัยโรจน์ศิริ, ม.ป.ป.) ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของสิงห์บุรีจึงมีอาชีพทำนาเป็นหลัก และนอกจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว สิงห์บุรียังเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัด ทำให้ชาวนาที่สิงห์บุรีสามารถทำนาได้ปีละ 2-3 ครั้ง หรือประมาณ 5 ครั้งใน 2 ปี โดยจากพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดนั้น มีพื้นที่ที่เป็นนาข้าวสูงถึง 350,742 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งพื้นที่ที่เป็นนาข้าวส่วนใหญ่ของจังหวัดจะอยู่ในที่ราบลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่ทำนาบางส่วนที่เป็นที่ดอน มีลักษณะเป็นที่สูง คุณสมบัติของดินกักเก็บน้ำได้ไม่ดี มีความเหมาะสมปานกลางสำหรับการปลูกข้าว ซึ่งหากทำนา (นาปี) ในพื้นที่ดอนนั้นจะทำให้ข้าวที่ปลูกนั้นเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในฤดูฝน เพราะดินไม่กักเก็บน้ำ อีกทั้งหากจะทำนา ชาวนาจะต้องมีการปรับปรุงพื้นที่ให้มีความอุดมสมบูรณ์ตามคำแนะนำของนักวิชาการเกษตร รวมทั้งจะต้องไถเตรียมดิน และปรับระดับดินให้เหมือนกับพื้นที่ราบลุ่มเสียก่อนถึงจะสามารถทำนาให้ได้ผลผลิตที่ดีได้ โดยพื้นที่ที่ชาวนาปลูกข้าวในที่ดอนมากที่สุดจะอยู่ในเขตตำบลโพทะเล อำเภอดำรงวิทยารบจัน (วัลลพ พงษ์ราศรี, 2558)

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยสนใจชาวนาในพื้นที่ดอน ที่ตำบลโพทะเล อำเภอดำรงวิทยารบจัน ด้วยเหตุผลที่วิธีการทำนาให้ได้ผลผลิตที่ดีเพื่อการดำรงชีพให้อยู่รอดได้นั้นจะต้องมีวิธีการ

ที่แตกต่างออกไปจากขานาส่วนใหญ่ที่ทำนาในพื้นที่ราบลุ่มของลุ่มน้ำเจ้าพระยาเนื่องจากการทำนาบนที่ดอนนั้น ด้วยสภาพสภาพของดินมีความสูงกว่าระดับที่นาในพื้นที่ราบลุ่ม อีกทั้งด้วยลักษณะของดินในพื้นที่ดอนนั้นจะมีปัญหามากกว่าดินในลักษณะอื่น ๆ คือ วัชพืชในดินจะมีมากและโตเร็วเป็นพิเศษ รวมทั้งมีต้นทุนในการทำนาที่สูง เนื่องจาก นาบนที่ดอนนั้นจะสูบน้ำบาดาลมาช่วยในการทำนา และใช้เวลานานในการสูบน้ำเข้านาแต่ละครั้ง

จากการศึกษาข้อมูลโดยการซ้อนทับแผนที่อำเภอค่ายบางระจัน แผนที่ขอบเขตตำบลโพทะเล แผนที่พื้นที่ดอน แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนที่พื้นที่นาข้าว และแผนที่พื้นที่ปลูกอ้อย ทำให้ได้แผนที่ใหม่ที่จะแสดงเฉพาะพื้นที่ที่มีการทำนาอยู่บนที่ดอน พบว่าปัจจุบันมีนาข้าวที่ทำนาที่ดอนตำบลโพทะเลอำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรีประมาณ 345 ไร่ จากพื้นที่นาข้าวทั้งหมดของตำบล 18,133 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลโพทะเล, 2552) (สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสิงห์บุรี, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเล อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ว่าชาวนาในพื้นที่ดอนนั้นมีการปรับตัว ปรับวิธีการดำรงชีพให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและตามโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่รอดได้อย่างไร อีกทั้ง ชาวนานั้นมีทางเลือก หรือยุทธวิธีที่จะต่อสู้กับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เข้ามาจนสามารถรอดพ้นจากวิกฤตการณ์นั้น ๆ และยึดอาชีพชาวนาเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีพในทุกวันนี้ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์ที่ชาวนาในพื้นที่ดอนนำมาใช้ในการดำรงชีพ
- 2) เพื่อศึกษาสินทรัพย์ทุน ความเปราะบาง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

และกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ดอน

วิธีการวิจัย

ในการศึกษานี้ ได้ศึกษาตามกรอบแนวคิด ที่พัฒนามาจากแนวคิดการดำรงชีพ (Livelihoods) และได้นาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษา (Case Study) มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยรายละเอียดในส่วนต่าง ๆ ของวิธีการวิจัย มีดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงโดยผู้วิจัย ซึ่งเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้ ได้แก่ ชาวนาที่ทำนาในพื้นที่ตอน ในปี พ.ศ. 2558 อาศัยอยู่ในตำบลโพทะเล อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 10 คน และมีเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คน คือ ผู้ให้ข้อมูลจะต้องทำนาในพื้นที่ตอน (นาดอน) ในปีที่ผู้วิจัยทำการศึกษา (พ.ศ. 2558) และจะต้องมีประสบการณ์ในการทำนาตอน ที่มีการทำนามาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันไม่น้อยกว่า 10 ปี

สาเหตุที่เลือกผู้ให้ข้อมูลมา 10 คนนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำการสอบถามผู้นำชุมชน หมอดินอาสา และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินที่เกี่ยวข้องกับตำบลโพทะเล และสามารถเข้าถึงชาวนาที่ทำนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเลได้ ร่วมกับการพิจารณาข้อมูลเอกสารในเรื่องพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวบนที่ตอนในปี พ.ศ. 2558 นั้นมีเพียง 345 ไร่ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่าการใช้ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คนนั้นจะเพียงพอต่อการเก็บข้อมูล และสามารถครอบคลุมในทุกประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และจากการเก็บข้อมูลมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาความครบถ้วนของข้อมูล ซึ่งพบว่าข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คนนั้น มีความอึดตัว หรือไม่มีประเด็นใด หรือไม่มีกรณีศึกษาใดที่ให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากส่วนใหญ่ ดังนั้น การศึกษาผู้ให้ข้อมูลที่นำมาเป็นกรณีศึกษาจำนวนทั้งหมด 10 คน เพียงพอแล้วสำหรับการวิจัยครั้งนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) เพื่อไม่ให้ข้ามประเด็นที่สำคัญในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ประกอบกับใช้เทคนิคอื่น ๆ ร่วมด้วย ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึกทั้งขณะที่สัมภาษณ์ และขณะที่ทำการสังเกตการณ์ รวมทั้งบันทึกเสียงตลอดที่ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้การถ่ายรูป หรือใช้รูปภาพจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ รวมทั้งเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาประกอบการศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

3.1.1) หนังสือ งานวิจัย หรือเอกสาร ผู้วิจัยต้องทำการค้นคว้าหนังสือ งานวิจัย หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ ชาวนา โดยศึกษาดูแนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาข้อมูลเอกสารในเรื่องบริบทจังหวัดสิงห์บุรี และบริบท ตำบลโพทะเล เพื่อให้เข้าใจพื้นที่ในการทำวิจัยอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

3.1.2) รูปภาพ ที่มีผู้จัดทำไว้แล้ว เพื่อใช้ประกอบคำอธิบายในเนื้อหา บางส่วน เช่น แผนที่ตำบลโพทะเล เป็นต้น

3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

3.2.1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.2) การสังเกต จะเป็นการสังเกตบริบทแวดล้อมเกี่ยวกับชาวนา เช่น การแสดงสีหน้าท่าทางในขณะที่ให้สัมภาษณ์ และสังเกตวิถีชีวิตทั่วไปในการดำรงชีพ

3.2.3) การบันทึกเสียง จะบันทึกเสียงขณะที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อที่ข้อมูลต่าง ๆ นั้นจะได้ไม่มีการตกหล่นหรือถูกข้ามไป

3.2.4) การถ่ายรูป เพื่อใช้เป็นภาพประกอบในส่วนของภาคผนวก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลดิบของทุกกรณีที่ได้มาทำ OPEN CODING ว่าข้อมูลนั้นเป็น ข้อมูลเรื่องอะไร

4.2 จากนั้นก็นำข้อมูลที่ลิสรหัสแล้วมา AXIAL CODING โดยการจัดหมวดหมู่ว่าข้อมูลในแต่ละเรื่องที่ได้แตกออกมาแล้ว จัดอยู่ในกลุ่มใดหรือประเด็น เช่น ประสพการณ์ในการทำนา ทักษะความรู้ในการทำนา จัดอยู่ในประเด็นเรื่องสินทรัพย์ทุน ประเภททุนมนุษย์ เป็นต้น

4.3 นำข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษามาสรุปลงตาราง จากนั้นก็ทำการวิเคราะห์ในแนวนอน โดยวิเคราะห์เพื่อสรุปแต่ละประเด็นตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพที่แตกต่างและเหมือนกันของแต่ละกรณีศึกษา

4.4 วิเคราะห์ซ้ำ (iterative) ผ่านกระบวนการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม เพื่อให้เกิดการตั้งคำถามจากผลการศึกษาที่นำเสนอ

4.5 จากนั้นก็วิเคราะห์โยงความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยสรุปเชื่อมโยงข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าแต่ละประเด็นนั้นมีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกันในปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างไร

4.6 วิเคราะห์ผลในภาพรวมของชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเล โดยใช้แนวคิดการดำรงชีพมาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ผลการศึกษา

ในการศึกษาชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเล อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการดำรงชีพ (Livelihoods) มาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในการศึกษา ซึ่งแนวคิดการดำรงชีพ หมายถึง ทางเลือกที่มนุษย์นำมาใช้แสวงหาทางออกให้หลุดพ้นจากภาวะความยากจน และความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นทั้งที่คาดคิดไว้ และไม่ได้คาดคิดเอาไว้ ซึ่งมนุษย์นั้นจะต้องตัดสินใจต่อทางเลือกนั้น ๆ หรือการปรับตัว หรือการเลือกใช้วิธีการดำรงชีพในรูปแบบต่าง ๆ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาพการครอบครองทรัพยากรหรือสินทรัพย์ทุนที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของตน ประกอบไปด้วย ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเงินตรา และทุนทางสังคม ซึ่งการตัดสินใจต่อทางเลือกต่าง ๆ หรือการปรับตัว หรือการเลือกใช้วิธีการดำรงชีพในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม จะทำให้มนุษย์นั้นสามารถบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพได้

ผลการศึกษาพบว่าชาวนาในพื้นที่ตอนนั้นได้มีการนำสินทรัพย์ทุนทั้ง 5 ประเภทมาใช้ในการดำรงชีพ ซึ่งทุนต่าง ๆ เหล่านี้ทำหน้าที่ทดแทน หรือสนับสนุน หรือช่วยให้ชาวนาสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการดำรงชีพได้มากขึ้น ซึ่งทุนที่ชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเล นำมาใช้ในการดำรงชีพ ประกอบด้วย ทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน และแหล่งน้ำ ส่วนทุนกายภาพ ได้แก่ ถนน น้ำคลองชลประทาน และเครื่องมือทางการเกษตร ทุนมนุษย์ ได้แก่ ครอบครัว บุคคลอื่น ตัวชาวนาเอง ทุนการเงิน ได้แก่ การกู้ยืมเงิน การประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมอื่น ๆ เสริมที่ก่อให้เกิดรายได้ และการออมเงินกับกองทุนเงินของหมู่บ้าน และสำหรับทุนทางสังคมนั้น จะไม่ได้ปรากฏในภาพของการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน แต่จะเป็นในแง่ของการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม หรือพรรคพวกกันที่สนิทคุ้นเคยกัน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีทุนประเภทต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนในการดำรงชีพแล้วนั้น แต่ด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างของชาวนา สิ้นทรัพย์ทุนในแต่ละประเภทไม่มีความสมดุลกัน รวมทั้งปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบ จึงทำให้ชาวนาในพื้นที่ดอนนี้ ต้องเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ ซึ่งปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวนานั้น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการและความเปราะบาง โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการนั้นมีผลกระทบต่อการดำรงชีพของชาวนาในที่ดินดอนตำบลโพทะเลทั้งในแง่ของการเอื้อประโยชน์และสนับสนุนชาวนา และในแง่ของทำให้เกิดอุปสรรคต่อการเข้าถึงสินทรัพย์ทุน หรือขัดต่อวิถีของชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเล ในส่วนที่เป็นการเอื้อประโยชน์และเป็นการสนับสนุนชาวนาในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเล ได้แก่ โครงการส่งน้ำชลประทานที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางการเกษตร และเพื่อใช้สำหรับอุปโภคบริโภค นโยบายรับจำนำข้าว นโยบายประกันราคาข้าว การเข้าส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่เกษตรในเรื่องการปรับปรุงสมบัติดินให้เหมาะแก่การปลูกข้าว การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ และการลดต้นทุนการผลิต และในส่วนที่ส่งผลในลักษณะของการขัดแย้ง ได้แก่ มาตรการงดส่งน้ำชลประทานสำหรับทำนาปรัง และนโยบายลดต้นทุนการผลิตและสำหรับความเปราะบางนั้น คือ เงื่อนไขต่างๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวนา ทั้งในแบบที่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า และแบบที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ซึ่งความเปราะบางที่ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลต้องประสบอยู่นั้น ได้แก่ ดินเสื่อมโทรม ภัยหนาว ต้นทุนการผลิตสูง ความเจ็บป่วย น้ำคลองชลประทานงดส่ง ชาวนาเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต การสูญเสียที่ดิน โรคของข้าวและศัตรูข้าว และราคาข้าวตกต่ำ

ดังนั้น เพื่อที่จะสามารถดำรงชีพชาวนาให้อยู่รอดได้ ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลนี้จึงต้องมีการปรับเปลี่ยน มีการเลือกทางเลือก หรือวิธีการดำรงชีพในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อสินทรัพย์ทุนที่มีอยู่ รวมทั้งเหมาะสมต่อบริบทของตนเองและครัวเรือน ณ ขณะนั้น เพื่อที่จะรับมือและแก้ปัญหาความเปราะบาง และโครงสร้าง กระบวนการของรัฐบาลที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่รอด และสามารถยืดอาชีพชาวนาเป็นอาชีพหลักที่ใช้ดำรงชีพต่อไปได้ ซึ่งทางเลือก หรือวิธีการดำรงชีพที่ชาวนานำมาใช้ ประกอบด้วย การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต โดยเปลี่ยนจากทำนาดำมาเป็นนาหว่านน้ำตม ปรับตัวตามสภาพภูมิอากาศ โดยการเปลี่ยนช่วงเวลาปลูกข้าว และเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ที่ปลูก การสร้างความยืดหยุ่นในการใช้สินทรัพย์ทุนที่มีอยู่ โดยการสูบน้ำบาดลามา

ใช้ทำนา และปรับสภาพดินดอน นอกจากนี้ยังสร้างความหลากหลายในอาชีพ ด้วยการประกอบอาชีพเสริมทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม อีกทั้งยังมีการลดต้นทุนการผลิต โดยการเก็บข้าวปลูก โกลบตอซัง และปลูกบอเทือง ซึ่งรายละเอียดในแต่ละวิธีการดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลเลือกใช้ มีดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต

1.1 เปลี่ยนจากทำนาคำมาเป็นนาหว่านเป็นหลัก โดยในสมัยก่อนชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลจะทำนาคำเป็นหลัก ซึ่งการทำนาคำจะต้องใช้เวลาในการปักกล้าและใช้จำนวนคนมาก ทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานสูง ดังนั้น ในปัจจุบันจึงเปลี่ยนวิธีการผลิตจากทำนาคำเป็นนาหว่านนํ้าตาม โดยใช้การขุดร่องน้ำและหว่านข้าวแทนการปักกล้าเหมือนนาคำ ดังนั้นการทำนาลักษณะนี้จะช่วยประหยัดต้นทุนในการจ้างแรงงานได้ แต่ปัจจุบันก็ยังมียังที่ทำนาคำ แต่มีน้อยมาก นานๆ ครั้งทำสลับกับนาหว่าน ถ้าคราวไหนที่ไถ่เดือน ดุสภาพอากาศ แล้วข้าวจะออกรวงไม่ทัน ก็ต้องใช้วิธีดำแทน เพราะนาคำอายุกล้าที่เพาะมันจะมากกว่า ก็จะช่วยย่นระยะเวลาได้มาก ชาวนาก็จะเลือกใช้การดำบ้างเพื่อเสี่ยงไม่ให้ข้าวเจออากาศหนาว แต่นาดำนั้นค่าใช้จ่ายก็สูง เพราะจะต้องมีการจ้างรถปักดำ ซึ่งค่าจ้างตอนนี้จะอยู่ที่ไร่ละ 1,500 บาท จึงทำให้การทำนาคำไม่เป็นที่นิยมมากเท่าที่ควร

2. ปรับตัวตามสภาพภูมิอากาศ

2.1 เปลี่ยนช่วงเวลาปลูกข้าวสปีเนื่องจากวิกฤตภัยหนาวที่เข้ามากระทบ ต่อมาข้าวและชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ทำให้ชาวนาในพื้นที่ดอนปรับเปลี่ยนช่วงเวลาปลูกข้าวให้เร็วขึ้นกว่าเดิมประมาณ 1-2 เดือน โดยจะทำนาต่อเนื่อง เริ่มปลูกประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา เพื่อที่ข้าวจะได้ไม่เสี่ยงหรือมีอายุวันที่ไถ่จะออกรวงตอนช่วงใกล้เข้าสู่ฤดูหนาว ซึ่งการทำนาต่อเนื่องนี้ก็จะทำให้ชาวนาต้องเร่งในเรื่องการเตรียมดินก่อนที่จะทำการเพาะปลูก ซึ่งหากขั้นตอนของการเตรียมดิน ทั้งการไถดะ และทำเทือก ลูบเทือกนั้น จะต้องทำอย่างประณีต ที่นาทั้งแปลงต้องเรียบเสมอกัน ต้องไม่มีแอ่งน้ำ เพราะถ้าเมล็ดพันธุ์ตกในแอ่งน้ำก็จะทำให้ข้าวตาย ข้าวก็จะไม่งอกขึ้นมา ซึ่งก็เป็นผลให้ชาวนาต้องขอมนาอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากข้าวมันเกิดไม่สม่ำเสมอทั้งแปลง (*หมายเหตุ “การทำเทือก” คือ การตีดินหรือการย่อยดินให้ให้มีขนาดเล็กลง ซึ่งในบางพื้นที่เรียกว่า การไถแปร และ “การลูบเทือก” คือ การลูบหน้าดินให้เรียบเสมอกันก่อนที่จะหว่านข้าว ซึ่งในบางพื้นที่เรียกว่า การไถคราด)

2.2 เปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ที่ปลูกในอดีต ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเล

จะนิยมปลูกข้าวพันธุ์หอมประวดกันมาก ต่อมาเจ้าหน้าที่การเกษตรก็ได้เข้ามาส่งเสริมในเรื่องพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพดินดอนในเขตพื้นที่ชลประทานมากที่สุด ซึ่งชาวนาก็นำความรู้นั้นมาปรับใช้ โดยจะเลือกปลูกข้าวที่เข้ากับสภาพดินของตนเองตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และตรวจเช็คให้เข้ากับสภาพอากาศช่วงนั้น ซึ่งในส่วนนี้จะอาศัยประสบการณ์ที่ทำมานานและต่อเนื่อง จนสามารถที่จะคาดการณ์สภาพดินฟ้าอากาศได้ ถึงแม้สภาพอากาศในปัจจุบันจะคาดการณ์ได้ยาก ทำได้ไม่แม่นยำเท่าสมัยก่อนก็ตาม ทั้งนี้เพื่อให้ข้าวออกรวงได้เต็มที่ และให้ได้ผลผลิตต่อไร่มาก ซึ่งพันธุ์ที่ชาวนาในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเลเลืมนิยมปลูกกันมากที่สุดจะเป็นข้าวอายุสั้น ชาวนามักจะเรียกว่า ข้าวเบา คือสามารถเก็บเกี่ยวได้ภายใน 4 เดือน มีความทนทานต่อโรค แมลง และเพลี้ยกระโดด และมีความเหมาะสมที่จะปลูกในพื้นที่นาในเขตชลประทาน ได้แก่ พันธุ์ กข 31 41 47 และหอมปทุม สำหรับข้าวหอมปทุมนั้น ถึงแม้จะไม่ทนทานต่อเพลี้ย-กระโดด แต่ข้าวพันธุ์นี้จะมีน้ำหนักและขายได้ราคาดี

3. การสร้างความยืดหยุ่นในการใช้สินทรัพย์ทุนที่มีอยู่

3.1 สูบน้ำบาดลมาใช้ทำนา สืบเนื่องจากการที่กรมชลประทานงดส่งน้ำ

ชลประทานสำหรับทำนาปรัง ในช่วงวันที่ 1 พฤศจิกายน จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน ของทุกปี ซึ่งเริ่มงดส่งน้ำปีแรกในปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ดังนั้น เมื่อชาวนาต้องประสบกับขาดแคลนน้ำชลประทาน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลักที่ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลเลืมนำมาใช้ทำนา ซึ่งเป็นทุนทางกายภาพที่ภาครัฐจัดทำให้ ชาวนาบางส่วนจึงต้องมีการปรับตัว และสร้างความยืดหยุ่นจากการใช้สินทรัพย์ทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยการนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ ซึ่งเป็นทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว เพียงแต่การจะสามารถนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้นั้น จะต้องมีการยอมสละทุนการเงิน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับน้ำมันในการสูบน้ำจากใต้พื้นดินขึ้นมาใช้ ซึ่งจะต้องเสียค่าน้ำมันมาก และใช้เวลาสูบน้ำนานข้ามคืน เนื่องจาก ดินในบริเวณที่ชาวนาเหล่านี้ทำนาอยู่นั้นจะมีระดับความสูงต่างจากพื้นที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้การสูบน้ำบาดาลมานั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและสิ้นเปลืองทุน ซึ่งจากการเก็บข้อมูล พบว่าการใช้ทุนธรรมชาติทดแทนทุนกายภาพระหว่างน้ำบาดาลและน้ำคลองชลประทานนี้ มีการศึกษาเพียงรายเดียว ที่ยอมเสี่ยงที่จะลงทุนทำนาในช่วงที่กรมชลประทานงดส่งน้ำ

3.2 ปรับสภาพดินดอน ชาวนาในตำบลโพทะเลที่ศึกษานี้จะเป็นชาวนาที่

นาอยู่ในที่ดอน จะมีลักษณะเป็นลูกคลื่นหรือดอนสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ถ้าตามหลักวิชาการ

นั่นก็คือมีความเหมาะสมแก่การปลูกข้าวเพียงปานกลาง แต่ในเมื่อจำเป็นต้องใช้ที่ดินที่มีอยู่ ชาวนาในพื้นที่ดอนจึงได้ทำการปรับสภาพดิน โดยการให้ปุ๋ย เพิ่มธาตุอาหารในดิน ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตร จากนั้นก็ไถดินให้พื้นเรียบเสมอกัน ไม่ให้มีสภาพเป็นที่ลุ่มที่ดอนสลับกัน ชาวนาที่อยู่ในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเลนี้จึงสามารถทำนา และปลูกข้าวที่ให้ผลผลิตดีได้ ซึ่งการปรับตัวในลักษณะนี้ ถือเป็นการนำทุนมนุษย์ที่ชาวนามีอยู่ มาใช้แก้ไขปัญหากับทุนทางธรรมชาติ ซึ่งก็คือพื้นที่ที่ต้องได้รับการปรับสภาพดินนั่นเอง

4. การสร้างความหลากหลายในอาชีพ

4.1 ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมเสริม การทำอย่างเดียวยังไม่พอकिनพอใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจำเป็นต้องมีการทำอาชีพอย่างอื่นเสริม หรือประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้เสริม เพื่อให้มีรายได้เพิ่มจากหลาย ๆ ทาง ที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีพของครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมที่ชาวนาในพื้นที่ดอนนี้ทำเพื่อสร้างรายได้ก็มีอยู่หลากหลายตามแต่ความถนัด ความชำนาญ หรือทักษะ ความรู้ ที่ชาวนาแต่ละคนมีอยู่ โดยจากการศึกษา พบว่า อาชีพเสริมนอกภาคเกษตรกรรมของชาวนาในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเลที่ควบคู่กับการทำนานั้น มีทั้งการทำงานที่ได้เงินเป็นรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน ได้แก่ ขายไถอย่างล้มดำ การรับจ้างดูแลผู้สูงอายุที่วัด เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพทะเล และเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

4.2 ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเสริม ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำนา หรือทำการเพาะปลูกข้าวแค่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต โดยจากการศึกษาพบว่า ชาวนานั้นค้นพบวิธีการปรับตัวในการอยู่รอดของอาชีพชาวนาได้หลายครัวเรือน โดยดึงเอาความรู้ ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ มาสร้างให้เกิดรายได้ โดยคุณชินทร์ หนึ่งในกรณีศึกษาได้บอกว่า “ชาวนาส่วนใหญ่จะมีความรู้เกี่ยวกับการเกษตร การเพาะปลูกต่าง ๆ มันเป็นธรรมชาติของชาวนาที่จะเกิดการเรียนรู้ได้เอง” ซึ่งอาชีพหรือการประกอบกิจกรรมในภาคเกษตรกรรมเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้นั้น ส่วนใหญ่ชาวนาจะแบ่งพื้นที่นาบางส่วนมาทำไร่อ้อย หรือบางรายมีที่ดินหลังบ้านที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร ก็จะขุดหลุมแล้วนำต้นกล้วยไปปลูก พอออกเครือก็ตัดเครือไปขาย นอกจากพืชผลแล้ว ก็ยังมีบางส่วนที่เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงหมู และเลี้ยงเป็ดซึ่งก็ไล่ขายเป็นตัวๆ เป็นต้น

5. การลดต้นทุนการผลิต

5.1 เก็บข้าวปลูก เดิมทีข้าวที่ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลใช้ปลูกจะนิยมซื้อเมล็ดพันธุ์มาปลูก แต่ปัจจุบันเมื่อข้าวขายได้ราคาต่ำลง ประกอบกับเมล็ดพันธุ์

ข้าวมีราคาแพง ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเล จึงต้องลดค่าใช้จ่ายในการทำนา โดยเริ่มหันมาเก็บข้าวปลูก คือ หลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวครั้งสุดท้ายเสร็จนั้น ข้าวบางส่วนก็นำมาคัดเมล็ดแล้วนำไปตากแดดเพื่อไล่ความชื้น จากนั้นก็นำมาเก็บใส่กระสอบ เก็บไว้ในที่แห้ง ไม่อับชื้น ซึ่งถ้าเป็นชาวนาในภาคอีสานก็จะเก็บใส่ยุ้งข้าว แต่สำหรับชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลไม่ได้มียุ้งข้าวเหมือนดังภาคอีสาน จึงทำได้แค่ใส่กระสอบหนา และเก็บให้มิดชิดเท่านั้น จากนั้นพอถึงฤดูกาลทำนา ก็จะนำข้าวปลูกที่เก็บไว้ไปใช้ในการทำนาครั้งต่อไป ซึ่งก็จะช่วยให้ชาวนาสามารถประหยัดต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์ลงได้ ไร่ละประมาณ 650-800 บาท

5.2 โกลบตอซัง และปลูกปอเทืองปกดินชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลจะทำนาต่อเนื่องโดยไม่เว้นวรรค แต่เมื่อน้ำในคลองธรรมชาติไม่มี และน้ำชลประทานดส่ง จึงทำให้ชาวนาต้องพักการทำนาบ้าง ในช่วงเดือนมีนาคม ถึงเดือนมิถุนายน ฉะนั้นหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะไม่เผาเศษฟางข้าวที่อยู่ในนา แต่จะใช้วิธีโกลบ ซึ่งอาจจะมีการใส่น้ำหมักจุลินทรีย์ต่าง ๆ เพื่อหมักฟางข้าวไว้ในนา และพักทิ้งไว้ให้ย่อยสลายประมาณ 1-2 เดือน ซึ่งวิธีการนี้ถือเป็นการบำรุงดิน และเพิ่มธาตุอาหารในดิน อีกทั้งหากจะทำนาครั้งต่อไปก็สามารถสูบน้ำเข้านา และเริ่มเตรียมดินในขั้นตอนของการทำเทือก ปลูกเทือกได้เลย ดังนั้น การโกลบตอซังนี้จะช่วยประหยัดค่าปุ๋ยเคมีและสารเคมีอื่น ๆ ที่ต้องใช้บำรุงดิน รวมทั้งประหยัดค่าจ้างรถแทรกเตอร์ในการไถและบ่มดิน ซึ่งก็จะช่วยลดต้นทุนให้ชาวนาในพื้นที่ดอนนี้มีรายจ่ายในการทำนาลดลง ประมาณไร่ละ 200-250 บาท

นอกจากโกลบตอซังแล้ว ยังลดต้นทุนโดยการปลูกปอเทือง โดยหลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้วชาวนา ในช่วงที่ชาวนาในพื้นที่ดอนไม่ได้ทำนาปรังในเดือนมีนาคม ถึงเดือนมิถุนายน จากการศึกษานั้น พบว่า ชาวนาบางรายก็ใช้วิธีการปลูกปอเทืองแทนซึ่งสามารถตัดปอเทืองไปขายได้ กิโลละประมาณ 20 บาท ซึ่งไร่หนึ่งนั้นก็จะให้ผลผลิตอยู่ที่ 80-100 กิโลกรัม อีกทั้งยังสามารถนำปอเทืองที่ปลูกนั้นไปใช้เป็นปุ๋ยพืชสด โดยการโกลบปอเทือง ซึ่งจะทำให้ได้สารบำรุงดินเท่ากับปุ๋ยยูเรียที่ชาวนานำมาใช้บำรุงดินประมาณ 15-20 กิโลกรัมต่อปอเทือง 1 ไร่ ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้ชาวนาประหยัดค่าปุ๋ยที่ใช้บำรุงดินไปได้ประมาณ 180-250 บาทต่อไร่

จากวิธีการดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลนำมาใช้ จะเห็นได้ว่า ชาวนานั้นมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างความยืดหยุ่นในการใช้สินทรัพย์ที่มีอยู่ โดยการให้ทุนมนุษย์ ซึ่งก็คือ ทักษะ

ความรู้ ความสามารถต่าง ๆ ที่ชาวนามีอยู่ ใช้ร่วมกับทุนทางธรรมชาติ คือ ที่ดินทำกิน โดยมีทุนทางสังคม ซึ่งก็คือ เครือข่ายในชุมชน ตลอดไปถึงการร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือกันต่าง ๆ และมีทุนทางกายภาพ คือ น้ำชลประทานที่รัฐบาลจัดทำให้ รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนนที่ใช้สัญจร ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการประกอบอาชีพเสริมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มแหล่งทุนเงินตราให้สามารถมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากการทำนาเพียงอย่างเดียว ซึ่งการที่ชาวนามีรายได้จากทางอื่นเข้ามาช่วยในการดำรงชีพนั้น ทำให้ชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเลมีความมั่นคงในการดำรงชีพมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ชาวนานั้นสามารถเข้าถึงสินทรัพย์ทุนต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นจากการศึกษายังพบว่า ชาวนาไม่เพียงแค่รู้จักปรับตัว ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทแวดล้อม บริบทพื้นที่ และเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นเพราะชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเลเห็น ห่วงแหนในอาชีพของตนเอง และห่วงแหนในที่ดินทำกินที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งวิถีคิดแบบนี้เป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้ชาวนาต้องดำรงไว้ซึ่งอาชีพชาวนา ด้วยการสรรหาวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการรับมือกับความแปรปรวน และความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบต่อการทำนา จนสามารถค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม จนทำให้ทุกวันนี้ยังสามารถดำรงชีพอยู่รอด สามารถยึดการทำนาเป็นอาชีพหลักในปัจจุบันได้

อภิปรายและสรุปผล

1. อภิปราย

ผู้วิจัยได้มุ่งทำความเข้าใจ และพยายามศึกษาปรากฏการณ์การดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ตอนน้ำ โดยวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการดำรงชีพ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากผลการศึกษาสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

บริบทตำบลโพทะเล อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดสิงห์บุรี วิธีการทำนาของชาวนาในพื้นที่ตอน และบริบทชาวนาที่ทำนาในพื้นที่ตอน

ตำบลโพทะเล อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอดำรงวิทยารัษฎา มีเนื้อที่ทั้งหมด 11,700 ไร่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านดอนมะสัง หมู่ที่ 2 บ้านหนองลี หมู่ที่ 3 บ้านคลองระมาน หมู่ที่ 4 บ้านดอนมะขาม หมู่ที่ 5 บ้านโพทะเล หมู่ที่ 6 บ้านกล้วย หมู่ที่ 7 บ้านดอนตะโหนด และหมู่ที่ 8 บ้านท่าลอบ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลนั้นเป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ มีระบบชลประทานครอบคลุม

พื้นที่การเกษตรทั่วทั้งตำบล โดยจะมีลำคลองที่ใช้สำหรับส่งน้ำเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการเกษตร และเพื่อสำหรับใช้อุปโภคบริโภครอบ ๆ ตำบล ซึ่งจากภูมิศาสตร์ของตำบลโพทะเลดังกล่าว ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลโพทะเลนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่อ้อย และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีบางส่วนที่รับจ้างทั่วไป และรับราชการ

สำหรับพื้นที่ที่เป็นที่ดอนในตำบลโพทะเล มีทั้งหมดประมาณ 2,209 ไร่ การใช้ประโยชน์ในที่ดินเกือบทั้งหมดของพื้นที่ตอนนั้นจะเป็นการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีทั้งสวนผลไม้ สวนผัก ไร่อ้อย นาข้าว พืชไร่อื่น ๆ และบางส่วนก็สร้างเป็นที่อยู่อาศัย แต่ในการศึกษานี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่ที่มีการทำนาบนที่ดอนในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558) โดยพบว่า ในตำบลโพทะเลนั้นมีการทำนาบนที่ดอนรวมแล้วประมาณ 345 ไร่ พบมากที่สุดที่บ้านโพทะเล หมู่ที่ 5 บ้านดอนมะสัง หมู่ที่ 1 และบ้านกล้วย หมู่ที่ 6

วิธีการทำนา ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลจะนิยมทำนาแบบหว่านน้ำตมเป็นหลัก อีกทั้งวิธีการทำนาของชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเล ในปัจจุบันนั้นแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการอุปโภคบริโภคมาเป็นเพื่อการค้าขายมากขึ้น ชาวนาในพื้นที่ดอนนี้มีความต้องการที่จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น ต้องการความสะดวกสบาย และความรวดเร็วในการทำนา ดังนั้น จึงมีการลงทุนในเครื่องจักรกล อาศัยเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการทำนาแทบจะทุกขั้นตอน และการทำนาในปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้ทำเองทุกขั้นตอนเหมือนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะจ้างทำเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปัตตา โอทาศรี (2554) ที่พบว่าการทำนาของชาวนาลพบุรีในอดีตแตกต่างจากปัจจุบันมาก ในปัจจุบันนั้นมีนวัตกรรมทางการเกษตรที่ทันสมัยช่วยอำนวยความสะดวกให้กับชาวนาได้ทำนาอย่างสะดวก รวดเร็วและง่ายขึ้น แต่ชาวนาก็ต้องเพิ่มต้นทุนการทำนาโดยการจ้างแรงงานในการทำนาแทบจะทุกขั้นตอนของการทำนา เรียกได้ว่าชาวนาในปัจจุบันเป็นผู้จัดการคอยสั่งการในการทำนาละเอียดมากกว่า และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง (2553) ศึกษาพบว่า กระบวนการทำนาของชาวนาภาคกลางในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากการใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก เปลี่ยนมาเป็นเน้นการใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยในการผลิตส่วนใหญ่ทำนาโดยใช้วิธีการสั่งงานหรือจ้างงาน ทำให้ชาวนามีลักษณะเป็นผู้จัดการนำ และในส่วนของบริบทชาวนา จากการศึกษาพบว่า ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลมีอายุอยู่ระหว่าง 29-67 ปี โดยส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า 50 ปี ขึ้นไป จากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คนนั้น มีเพียงแค่ 3 รายเท่านั้นที่อายุต่ำกว่า 50 ปี อีกทั้งในเรื่องของประสบการณ์ในการ

ทำนา ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลจะมีประสบการณ์มายาวนานไม่ต่ำกว่า 10 ปี โดยจะอยู่ระหว่าง 10-52 ปี และในส่วนของพื้นที่ถือครองที่เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวนาในพื้นที่ดอน ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยมีเนื้อที่ตั้งแต่ 2 งาน-6 ไร่ ส่วนที่ดินทำกินที่เป็นที่นา นั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีที่นาเป็นของตนเองซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 8 ราย มีเนื้อที่ตั้งแต่ 4 ไร่-47 ไร่ และมีเพียงแค่ 2 ราย ที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันเกษม สุขะพิบูลย์ (2558) ที่พบว่า ชาวนาที่ปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ที่แม่เป็นส่วนใหญ่มีอายุอยู่ที่ 40-50 ปี มีประสบการณ์ในการทำนาไม่น้อยกว่า 10 ปี และในเรื่องของการถือครองที่ดินทำกินนั้นพบว่าชาวนาส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยคิดเป็นร้อยละ 82 และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่มียี่ที่ดินทำกินเป็นของตนเองจะอยู่ที่ร้อยละ 18

สินทรัพย์ทุน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ ภาวะความเปราะบาง วิธีการดำรงชีพ และผลลัพธ์ในการดำรงชีพ

สินทรัพย์ทุนที่ช่วยสนับสนุนการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ดอน ชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลเลยได้มีการนำสินทรัพย์ทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนการเงิน และทุนทางสังคม มาใช้สนับสนุนในการทำนาหรือการดำรงชีพในด้านต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การนำทุนมนุษย์มาใช้ เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ ความชำนาญ และความสามารถในการทำนา หรือการประกอบกิจกรรมต่างๆของชาวนาในพื้นที่ดอนนั้น หลัก ๆ จะได้มาจากการเรียนรู้จากครอบครัว เนื่องจากชาวนาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้ ทุกคนนั้นเกิดมาในครอบครัวชาวนา มีความผูกพันกับท้องถิ่นและต้นข้าวตั้งแต่เด็ก ครอบครัว ซึ่งก็คือพ่อและแม่จะเป็นคนที่คอยถ่ายทอดความรู้ฝึกฝนการทำนา โดยการพาไปนา ฝึกให้ลงไถ หัดเกี่ยวข้าว หัดปักดำกล้า เป็นต้น เป็นการให้ความรู้ผ่านการพาไปปฏิบัติ และทดลองทำนาจริง ๆ จนผู้ให้ข้อมูลนั้นเกิดการสังคมนำความรู้ที่ได้นั้นไปพัฒนาจนสามารถทำนาเป็นและใช้ประกอบอาชีพได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตคุปต์ ละองปิลวิ (2554) ที่พบว่า ความชำนาญ ทักษะ ความรู้ต่าง ๆ ของเกษตรกรนั้นเกิดจากการถ่ายทอดประสบการณ์จากคนในครอบครัว ตั้งแต่บรรพบุรุษสู่ลูกหลานเกษตรกรจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำนา ทำสวน หรือการเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับการดำรงชีพของครัวเรือนนั้นจะผูกติดกับอาชีพเกษตรกรรม การถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ นั้นจะมาจากการปฏิบัติที่ทำให้เห็นจริง ๆ จนเกษตรกรที่เป็นรุ่นลูกหลานนั้นสามารถเรียนรู้ ฝึกทำ จนนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ด้วยตัวเอง หรือในเรื่องทุนทางสังคมของชาวนาในพื้นที่ดอนตำบลโพทะเลนั้น จะเป็นในลักษณะของการมี

ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันภายในกลุ่ม หรือพรรคพวกกันที่สนิท
คุ้นเคยกันในหมู่บ้าน แต่หากในภาพของการรวมกลุ่มกันขึ้นมา การเข้าร่วมเป็นสมาชิก
กลุ่มอย่างชัดเจนนั้น อาจจะไม่ปรากฏเด่นชัดนัก แต่ก็ยังมีบ้าง ซึ่งหลัก ๆ ที่ชาวนาในพื้นที่
ดอนตำบลดงโพทะเลมักนิยมเข้าร่วม และเป็นสมาชิกนั้น คือ กลุ่มกองทุนสัจจะออมทรัพย์
หมู่บ้าน และกองทุนหมู่บ้านละล้าน จะเป็นกลุ่มที่เกี่ยวกับการออมและกู้เงิน ซึ่งการเข้า
ร่วมกลุ่มทั้งสองกลุ่มของชาวนาในพื้นที่ดอนนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสามารถเก็บออม
และกู้เงินออกมาใช้หมุนเวียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อารีย์ จันแก้ว (2553)
ที่ศึกษาพบว่าทุนทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรที่ผลิตยางส่วนใหญ่จะมีการรวมกลุ่ม
และเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวกับการกู้เงินและออมเงิน ได้แก่ กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์ และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกลุ่ม
ดังกล่าวนี้ก็เพื่อกู้ยืมเงิน เพื่อใช้จ่ายทางด้านการเกษตร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ
จุติเทพ ยาสมุทร (2543) ที่ศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมมีหลายประเภท ซึ่งหนึ่งในประเภท
นั้นคือ ทุนทางสังคมด้านการเงิน ได้แก่ การระดมเงินทุนของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดตั้ง
กลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของกระแสเงิน ทำให้
เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น และในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการของ
ภาครัฐต่าง ๆ จากการศึกษาในพื้นที่นั้น พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ
ของรัฐบาลนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของนโยบาย หรือมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐ ซึ่งมีทั้งข้อ
ประโยชน์ และทำให้เกิดผลกระทบทางลบ ซึ่งมาตรการหรือนโยบายของรัฐที่สำคัญและชาวนา
ในพื้นที่ดอน ตำบลดงโพทะเลได้รับประโยชน์มากที่สุดก็คือ การสนับสนุนน้ำคลองชลประทาน
ซึ่งมาตรการนี้เป็นการเพิ่มทุนกายภาพพื้นฐานที่สำคัญมากแก่การดำรงชีพและการประกอบ
อาชีพทำนา ให้ชาวนาพื้นที่ดอนนั้นสามารถทำนาได้อย่างต่อเนื่อง จากที่ชาวนานั้นสามารถ
ทำนาได้แค่ปีละครั้ง ปัจจุบันก็สามารถทำได้ปีละ 2 ครั้งเป็นอย่างน้อย อีกทั้งผลผลิตข้าว
ที่ได้ก็สูง และชาวนาสามารถมีรายได้จากการขายข้าวมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากการ
สนับสนุนในเรื่องน้ำคลองชลประทานแล้วนั้น ก็ยังมีนโยบายอื่น ๆ ในอดีตที่ชาวนานั้นได้
รับประโยชน์ ก็คือ นโยบายรับจำนำข้าว และนโยบายประกันราคาข้าวและในส่วนของ
นโยบาย หรือมาตรการที่ส่งผลกระทบหรือชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลดงโพทะเลไม่ได้รับ
ประโยชน์จากนโยบายนั้น ๆ ได้แก่ มาตรการงดส่งน้ำชลประทานสำหรับทำนาปรัง และ
นโยบายลดต้นทุนการผลิต โดยในส่วนของการงดส่งน้ำชลประทานแก่เกษตรกรใน
การทำนาปรังนั้น สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ของปริมาณน้ำในเขื่อนต่าง ๆ มีน้อย ประกอบ

กับฝนทิ้งช่วง ไม่ตกต้องตามฤดูกาลเหมือนในอดีต ทางรัฐบาลจึงพยายามควบคุมให้มีน้ำสำหรับเหลือไว้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนในหน้าแล้ง ดังนั้น จึงได้ประกาศงดส่งน้ำคลองชลประทานให้แก่ชาวนาและเกษตรกรทุกพื้นที่ในเขตชลประทานภาคกลาง ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2557 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2558 ทำให้ชาวนาในพื้นที่ดอนนี้ต้องอาศัยน้ำคลองชลประทานเป็นหลักมาใช้ในการทำนา ซึ่งก็ต้องใช้เงินมาก เพราะ ระดับพื้นที่ของนาที่ชาวนายูนี้นี้จะสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ จึงทำให้บ่อตาลมีขนาดเล็ก ต้องใช้น้ำมันและใช้เวลานานมากกว่าจะสูบน้ำขึ้นมาใช้ได้ ดังนั้น ชาวนาส่วนใหญ่ในตำบลโพทะเลจึงไม่ได้ทำนาปรังในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา และสำหรับนโยบายการลดต้นทุนการผลิตที่ได้มีการประกาศลดต้นทุนการผลิตประกอบด้วย ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว ค่ารถเกี่ยว ค่ายาเคมีต่างๆ และค่าเช่าที่นา รวมๆ แล้วจะช่วยลดต้นทุนให้แก่ชาวนาประมาณไร่ละ 432 บาทซึ่งชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลนั้นก็ไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายนี้แต่อย่างใด เนื่องจาก มีการประกาศลดต้นทุนการผลิต แต่ขณะเดียวกันกลับไม่มีมาตรการที่ควบคุมผู้ค้ารายย่อยในพื้นที่ให้ปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวนั้นได้ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบของแนวคิดการดำรงชีพ (Livelihoods) ได้เป็นไปตามที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) ได้อธิบายไว้ว่า โครงสร้างและกระบวนการเป็นสิ่งที่สำคัญในการกำหนดความสามารถในการเข้าถึงสินทรัพย์ทุนของคนจน ซึ่งถ้าหากมีโครงสร้างและกระบวนการที่ดี ก็จะทำให้มีความยืดหยุ่นในการสร้างทางเลือกในการดำรงชีพได้มากขึ้น หรือมีโอกาสในการเข้าถึงสินทรัพย์ทุนได้มากขึ้น แต่ถ้าหากมีโครงสร้างและกระบวนการที่ไม่ดี หรือเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสินทรัพย์ทุนที่จะต้องนำมาหาเลี้ยงชีพ ก็จะทำให้คนจนขาดแคลนทรัพยากร หรือสินทรัพย์ทุนที่นำมาเกี่ยวหนุนในการดำรงชีพ

ส่วนในด้านของภาวะความเปราะบางที่มีผลต่อการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่ดอน ตำบลโพทะเลนั้น จะมีอยู่หลายเงื่อนไขที่เข้ามาสู่ชีวิตชาวนา ทำให้ชาวนาต้องมีการปรับตัว และเตรียมรับมือกับเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านั้น หลัก ๆ ประกอบไปด้วย น้ำคลองชลประทานงดส่ง ภัยหนาว ต้นทุนการผลิตสูง และความเจ็บป่วย ซึ่งสอดคล้องกับ ไสภณ มุลทา และคณะ (2557) ที่ศึกษาพบว่า เงื่อนไขความเปราะบางที่เข้ามามีอิทธิพลต่อครัวเรือนเกษตรกรหลัก ๆ จะเป็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงฤดูกาล สภาพอากาศ ที่ไม่แน่นอน และในเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ ที่เป็นการสร้างความทุกข์ยากทั้งกายและใจให้แก่เกษตรกร รวมทั้งในเรื่องของราคาผลผลิตที่มีความผันผวน ซึ่งเป็นสิ่งที่

เกษตรกรไม่สามารถคาดเดาได้ว่าในปีนั้นๆ เมื่อทำการเพาะปลูกแล้วจะขายได้ราคาดีหรือราคาจะตกต่ำลง และยังสอดคล้องกับ สุพัตชา โอทาศรี (2554) ที่ศึกษาพบว่า ชาวนาในจังหวัดลพบุรีในปัจจุบันมีต้นทุนการทํานาที่สูงขึ้น เนื่องจากลักษณะของการทํานาจะเป็นการสั่งหรือจ้างแรงงานในชุมชนทํานาเกือบทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการเตรียมดินตลอดจนขั้นตอนของการเก็บเกี่ยว

สุดท้ายในส่วนของวิธีการดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ตอน ในตำบลโพทะเลเลือกนำมาปรับใช้เพื่อต่อสู้กับความเปราะบางให้อยู่รอดได้โดยการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้เข้ามาสนับสนุนนั้น มีความสอดคล้องกับวิธีการดำรงชีพให้อยู่รอดของชาวนาอีสานซึ่งในงานวิจัยของ มณีนัย ทองอยู่ (2546) พบว่าครัวเรือนชาวนาอีสานนั้นอยู่รอดได้ เพราะในครอบครัวมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันออกไปตามทักษะ ความถนัด โดยการไปประกอบอาชีพเสริมทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ โสภณ มูลหา และคณะ (2557) ที่พบว่าครัวเรือนเกษตรกรบ้านคำไผ่นั้นมีการหารายได้จากแหล่งอื่นเพื่อนำมาทดแทนในช่วงที่ว่างจากฤดูเก็บเกี่ยว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปรับตัวการเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ของชาวนาให้อยู่รอดนั้นจะมีความคล้ายคลึงกันถึงแม้บริบทในด้านพื้นที่จะมีความแตกต่างกันก็ตาม

จากวิธีการดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ตอนเลือกนำมาใช้นั้น ทำให้นําไปสู่ผลลัพธ์การดำรงชีพ โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนั้น ทำให้ชาวนาในพื้นที่ตอนมีความพึงพอใจกับอาชีพชาวนาและวิถีชีวิตของตนเองในปัจจุบัน รวมทั้งยังมีมุมมองต่ออาชีพชาวนาว่าเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืนที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ อารีย์ จันแก้ว (2553) ที่ศึกษาพบว่า เกษตรกรนั้นมีความพึงพอใจในความเป็นอยู่ของตนเองทั้งในด้านของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สิ่งอำนวยความสะดวก รายได้ การศึกษาของบุตร รวมทั้งด้านการสาธารณสุขต่าง ๆ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพัตชา โอทาศรี (2554) ที่พบว่า ชาวนาในจังหวัดลพบุรีส่วนใหญ่ มองว่าการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต้องยืนหลงขดหลังแข็งถึงจะได้เงินเดือนใช้ไปวัน ๆ อีกทั้งยังต้องมากังวลว่าจะถูกไล่ออกเมื่อไหร่ ไม่เหมือนการทํานาที่สามารถสร้างรายได้ได้มากกว่า มีเงินเก็บ มีข้าวไว้กิน อีกทั้งยังเป็นอาชีพยั่งยืน เพราะมีที่ดินทากินเป็นของตนเอง

2. สรุปผล

วิธีการดำรงชีพที่ชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเลนำมาใช้เพื่อที่จะรับมือ

และแก้ปัญหาความเปราะบาง ประกอบด้วย การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต โดยเปลี่ยนจากทำนาดำมาเป็นนาหว่านน้ำตม ปรับตัวตามสภาพภูมิอากาศ โดยการเปลี่ยนช่วงเวลาปลูกข้าว และเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ที่ปลูก การสร้างความยืดหยุ่นในการใช้สินทรัพย์ทุนที่มีอยู่ โดยการสูบน้ำบาดาลมาใช้ทำนา และปรับสภาพดินดอน นอกจากนี้ยังสร้างความหลากหลายในอาชีพ ด้วยการประกอบอาชีพเสริมทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม อีกทั้งยังมีการลดต้นทุนการผลิต โดยการเก็บข้าวปลูก ไถกลบตอซัง และปลูกปอเทือง ซึ่งการปรับตัวปรับเปลี่ยน โดยการนำวิธีการดำรงชีพต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ ทำให้ชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเลสามารถดำรงชีพอยู่รอด มีความมั่นคงในการดำรงชีพมากขึ้น และสามารถยึดอาชีพชาวนาเป็นอาชีพหลักที่ใช้ดำรงชีพได้

ในการศึกษางานวิจัยนี้ ยังมีส่วนที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ผลการศึกษามีความชัดเจนขึ้น โดยผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. สำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาชาวนาในพื้นที่ตอนในภาคอื่น ๆ เพื่อจะได้วิธีการดำรงชีพที่ทำให้ชาวนาสามารถอยู่รอดที่หลากหลายขึ้นสำหรับชาวนาในพื้นที่ตอน จะได้นำไปปฏิบัติใช้

2. ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่ตอน โดยใช้แนวคิดการดำรงชีพมาใช้ในการศึกษาการอยู่รอดของชาวนาในพื้นที่ตอน ซึ่งในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นฐานคิดในการศึกษาร่วมด้วย เพื่อความสมบูรณ์ของประเด็นในเรื่องของการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่ตอน ประเด็นการเลือกใช้วิธีการดำรงชีพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสินทรัพย์ทุนที่ชาวนามีอยู่ เพื่อที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์การดำรงชีพที่ทำให้ชาวนานั้นสามารถอยู่รอดได้

นอกจากข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปแล้วนั้น ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อเป็นประโยชน์ และเป็นแนวทางที่จะสามารถช่วยเหลือชาวนาในพื้นที่ตอนให้ดำรงชีพอยู่รอดได้ ดังนี้

1. นโยบายในการช่วยเหลือของภาครัฐควรจะมาจากความคิดเห็นของชาวนา โดยเน้นในสิ่งที่ชาวนาต้องการเป็นลำดับแรก อีกทั้งควรจะเป็นสิ่งที่ทำแล้วเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง อย่างเช่น ในตำบลโพทะเล ภาครัฐได้เข้ามาขุดบ่อน้ำบาดาลไว้เพื่อให้พื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำใช้สำหรับการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม และเกษตรกรรมได้มีน้ำไว้ใช้ โดยได้มาขุดบ่อที่มีหน้ากว้าง แต่ไม่มีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำที่สามารถสูบน้ำขึ้นมาได้ ซึ่งเครื่องสูบน้ำที่ชาวนามีนั้นเป็นขนาดเล็ก ไม่สามารถนำมาสูบน้ำในบ่อบาดาลที่ภาครัฐเข้ามา

เจาะไว้ให้ได้ ดังนั้น การช่วยเหลือโดยการชดเชยค่าตลาดนี้ยังไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่ชาวนาในพื้นที่ตอน ตำบลโพทะเล ทั้งนี้ภาครัฐและหน่วยงานที่รับผิดชอบต่าง ๆ ควรจะสานต่อโครงการนี้ต่อไป เพื่อที่จะได้มีแหล่งน้ำเข้ามาช่วยสนับสนุนในกิจกรรมทางการเกษตร และการอุปโภคบริโภคในยามที่ขาดแคลนน้ำ

2. นโยบายที่เกี่ยวกับราคาข้าวควรจะครอบคลุมชาวนาทุกพื้นที่ ซึ่งชาวนาควรจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน อย่างเช่น นโยบายสินเชื่อชะลอการขายข้าวนาปี (ประกันยุงฉาง) จะเห็นได้ว่าเป็นการช่วยเหลือชาวนาแคในภาคอีสานและภาคเหนือเท่านั้น ดังนั้น นโยบายของรัฐที่จะดำเนินการต่อไปในภายภาคหน้า ควรจะคำนึงถึงประโยชน์ของชาวนาที่พึงจะได้รับอย่างทั่วถึงกันทุกคน

3. อีกหนึ่งปัญหาที่รัฐบาลอาจพิจารณาหาวิธีการแก้ไข คือ การปรับเพิ่มราคาข้าวให้สูงขึ้นกว่าเดิม เพราะปัจจุบันราคาข้าวเปลือกตกต่ำมาก แนวโน้มของราคาข้าวในตลาดโลกปี พ.ศ. 2559 ก็ยังคงคงที่ไม่ปรับเพิ่มไปกว่าเดิม ซึ่งหากราคาข้าวยังเป็นเช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตชาวนาในหลายๆ ด้าน เพราะรายได้หลักของชาวนาที่นำมาใช้ในการดำรงชีพนั้นมาจากการขายข้าวเป็นหลัก

เอกสารอ้างอิง

- กิติ มาลัยโรจน์ศิริ. (ม.ป.ป.) รายงานสำรวจดินเพื่อการเกษตรจังหวัดสิงห์บุรี. ม.ป.ท.
ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). **โมโนทัศน์การดำรงชีพ = Livelihoods**. เชียงใหม่: กองทุนพัฒนาวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตคุปต์ ละอองปลิว. (2554). การตอบสนองของเกษตรกรผู้ใช้น้ำในบริบทของการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุติเทพยาสมุทร. (2543). **ทุนทางสังคมในชุมชนชนบทภาคเหนือ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณีมัย ทองอยู่. (2546). **การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสานกรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- วันเกษม สุขะพิบูลย์. (2558). **การปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกข้าวแบบเกษตรเคมีไปสู่การปลูกข้าว แบบเกษตรอินทรีย์ ตำบลแม่เป็น อำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์

วัลลพ พงษ์ราศรี. (2558). ผู้อำนวยการสถานีพัฒนาที่ดินสิงห์บุรี. สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2558.

สถานีพัฒนาที่ดินสิงห์บุรี. (2558). ข้อมูลตำบลโพทะเล อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.

สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง. (2553). วิธีชีวิตชาวนาภาคกลาง โจทย์ใหม่ ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลง. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุพัตรา โอทาศรี. (2554). การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย: กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

โสภณ มุลหา และคณะ. (2557). ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านคำไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ คณะเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์.

ธันวา ใจเที่ยง และฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). ชาวนา: ประวัติศาสตร์ชีวิต ความหวัง และทางออก. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.

อารีย์ จันแก้ว. (2553). การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตแผ่นยางดิบ และครัวเรือนเกษตรกรที่ผลิตน้ำยางสด ในตำบลนาหมอบุญ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

องค์การบริหารส่วนตำบลโพทะเล. (2552). รู้จักตำบล. <http://www.photale.go.th/condition.php>. (12 เมษายน 2558).